

Tadeusz Kantor

(1915-1990)

Een balans van de dictatuur

Na Kantors dood moet men een balans opmaken van de dictatuur van de kunst. De samenleving heeft het individu tot reageerbuis gemaakt, dat ontelbare gegevens moet absorberen in het verstikkende klimaat van de wereld als een gigantisch industriepark. De droom van het individu, die enkel nog beleefd wordt achter de hermetische luiken van onze slaapkamer en verzuipt in donsdekens, schreeuwt om wraak, terwijl het de Onberispelijke Heren belieft om nogmaals Oorlogje te spelen. Afgezien van de brandende actualiteit spreekt Kantors laatste spektakel, dat abrupt werd afgebroken door zijn dood op 8 december jongstleden - *avant la guerre* - al over dit onderwerp. Wat telt is het ik, is mijn eigen blik op de wereld, schreef Vsevolod Meyerhold bij de aanvang van de eeuw, toen de waanzin, die ons nu massaal tot patiënten heeft gemaakt, nog moest beginnen : drie wereldbranden, collectieve verstikking en vuurwonden in het vel van de overlevenden. Het enige antwoord is de bomauto van de kunst. Het enige doel is toch onveranderd de bevrijding van het individu geweest : als koningen, pausen en gedeputeerde beambten falen, moet de kunstenaar de hoogste macht grijpen. Kantor is een aantal dagen te vroeg bezweken om zijn essay *Kunst als terreur* te kunnen voltooiën, maar zijn ultieme creatie *Vandaag is mijn verjaardag* geeft, zwierig én gekweld, het vaandel door.

Notabene : ik geloof dat, in de golfbeweging van de kunst, een nieuwe opstand onvermijdelijk is.

Portret van de dictator :

**"Het is niet waar
dat de moderne mens
een geest is die
deANGST**

heeft overwonnen...

Dat is niet waar...

**De ANGST bestaat !
de angst voor de uiterlijke wereld,
de angst voor onze bestemming,
voor de dood,
voor het onbekende,
de angst voor het niets,
voor de leegte...**

**Het is niet waar
dat de kunstenaar een held is
of een overmoedig veroveraar,
zoals een conventionele LEGENDE
ons doet geloven...**

**Geloof me,
hij is een ARME MENS
zonder wapens, zonder verdediging
die zijn PLAATS gekozen heeft
tegenover de ANGST,
in volle bewustzijn
in het bewustzijn
wordt de ANGST geboren!"**

Kantors dictatuur was altijd de tegenzet van een maatschappelijke dictatuur, zijn kunst was anti-sociaal, maar precies daarom geankerd in een grootmoedig menselijk engagement. Gekerkerd in de schimmelige kelders van fascisme, stalinisme, traditionalisme en kapitalisme (elk -isme) tekende Kantor het clowneske portret van de meest verworpen en verlopen wezens, schimmen uit een wereld die uitsluitend in de verbeelding van de levende bestaat : de dood, de overkant, gene zijde. Het schilderij en de scène vormden een kerkhof, waar het chaotische kerkhof van de dood zijn opwachting maakte, ritmisch en jonglerend, zoals het een circus betaamt, en gedirigeerd door de alerte gestalte van de demiurg Kantor zelf. Met één beweging van de vingers of van de blik beval hij de opening van deuren, die niet op de coulissen maar op de binnenkoer van het niets uitgaven en vanwaaruit de infantie van grijze narren meedogenloos op de toeschouwer afstevende, terwijl uit alle hoeken van de ruimte de melancholie van een tango of een vertraagde mars weerklonk. Kantors spektakels bijwonen betekende reikhalzend en schamper op de rand van *het eigen graf* gaan staan : een beleving die voor de rest van het leven in het geheugen gebrand blijft, of misschien een soort voedsel, waarvan de nuttiging een natuurlijke behoefte is.

De fascinatie, die van Kantors kunst uitgaat, wordt niet gewekt door illusoire landschappen of surreële toertuinen : de toeschouwer wordt gedwongen om *op een brug* te gaan staan, die